

3.6.2026

EOAK/6197/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Virve Toivonen

ISYYDEN SELVITTÄMINEN JA SEN VAIKUTUS ITSENÄISTYMISVAROIHIN

1 ASIAN TAUSTA

Kantelija kanteli keväällä 2025 eduskunnan oikeusasiamiehelle kaupungin (nykyisen hyvinvointialueen) lastensuojelun menettelystä vuosina 2009–2013. Kantelija kertoi, ettei hänen asioistaan vastannut sosiaalityöntekijä ollut myötävaikuttanut kantelijan isän isyyden selvittämiseen, mikä oli vaikuttanut kantelijan itsenäistymisvarojen määrään.

En tuolloin ottanut asiaa tarkemmin tutkittavaksi mutta ilmoitin hyvinvointialueen tietoon toimitetussa vastauksessa näkemykseni siitä, että mikäli kantelijalle ei ollut viranomaisen menettelyn vuoksi kertynyt itsenäistymisvaroja samalla tavoin kuin niitä olisi kertynyt, jos isyys olisi vahvistettu, hyvinvointialueen olisi perusteltua ottaa tämä huomioon kantelijan itsenäistymisvarojen määrää arvioidessaan.

Hyvinvointialue ilmoitti 8.9.2025, että kantelijan isän isyys on vahvistettu jälkikäteen ja että itsenäistymisvaroja kerryttävää lapseneläkettä alkoi kertyä kantelijalle vasta 1.10.2024 lähtien. Saamatta jäänyttä elatustukea tai eläkettä ei otettu huomioon kantelijan itsenäistymisvarojen määrää arvioitaessa.

Vaikka tapahtuneesta oli kulunut jo huomattavan pitkä aika, kantelun tekijänä oli edelleen alaikäinen, hyvinvointialueen huostaanottama ja siten haavoittuvassa asemassa oleva lapsi. Yli kaksi vuotta vanhan asian tutkimiselle oli siten olemassa eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 3 momentin tarkoittama erityinen syy.

Tästä syystä päätin ottaa eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi sen, miten lastenvalvoja ja lastensuojelu olivat toimineet kantelijan isyyden selvittämiseksi ja vahvistamiseksi ja mistä syystä isyys oli jäänyt vahvistamatta.

2 SELVITYS

Pyysin selvityksen ja lausunnon hyvinvointialueelta. Asiakirjoista ilmenee seuraavaa.

2.1 Tapahtumainkulku

Kantelijan isyyden selvittäminen tuli ensi kerran vireille 9.2.2009 kaupungin lastenvalvojapalveluissa maistraatin ilmoitettua avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta. Isyyden selvittämistä koskevissa neuvotteluissa kantelijan äiti kertoi oletetun isän nimen. 2.11.2009 selvisi, että isäoletettu oli kuollut, mutta hänen vanhempansa suostuivat dna-näytteen ottamiseen vainajasta ruumiinavauksen yhteydessä. Tämän jälkeen lastenvalvoja oli yhteydessä kantelijan äitiin ja antoi hänelle lähetteet äidin ja kantelijan veritutkimuksiin.

Isäoletetusta tutkimus tehtiin 4.11.2009 ja se toimitettiin Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) 8.12.2009. THL tiedusteli 19.1.2010 kantelijan ja tämän äidin puuttuvia verinäytteitä lastenvalvojalta sekä 22.1.2010 myös kantelijan äidiltä. Lastenvalvoja kehotti 22.1.2010 vielä kirjeellä osapuolia menemään tutkimukseen.

Kantelija otettiin huostaan ja sijoitettiin perhehoitoon 2.10.2009. Lastenvalvoja sai tietää tästä 24.6.2010. Kantelijan äiti oli tuolloin luvannut viedä kantelijan tutkimukseen mahdollisimman pian. THL tiedusteli 9.12.2011 lastenvalvojalta kantelijan isyyden selvittämisen tilanteesta sekä puuttuvasta näytteestä, minkä jälkeen lastenvalvoja antoi kantelijan veritutkimuslähetteen lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijälle ja tiedotti asiasta THL:ää. Kantelijan verinäyte otettiin 10.1.2012 ja dna-tutkimusten perusteella oletetun isän todettiin olevan kantelijan isä. Tieto postitettiin lastenvalvojalle sekä kantelijan äidille, jolle annettiin ohjeistus isyyden vahvistamisesta tuomioistuimessa.

Toisen kerran kantelijan isyyden vahvistamista koskeva asia tuli lastenvalvojalla vireille 4.9.2024, kun kantelija 15 vuotta täytettyään otti asiasta yhteyttä vastuusosiaalityöntekijänsä välityksellä. Digi- ja väestötietovirasto (DVV) vahvisti isyyden 12.12.2024.

2.2 Lastenvalvojan ja lastensuojelun toiminta

Selvityksen mukaan perheoikeudellisten palveluiden asiakasasiakirjoista ei ilmene, miten lastenvalvoja oli vuonna 2012 tulkinnut tuolloin voimassa olevaa isyyslakia (700/1975) ja lastenvalvojan kanneoikeutta. Asiakaskirjausten mukaan kantelijan isyyden vahvistamista koskeva kanne oli jäänyt kantelijan äidin päätettäväksi. Hyvinvointialueen asiassa antaman lausunnon mukaan lastenvalvojan tehtävänä olisi kuitenkin ollut nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi isyyslain (700/1975) 25 ja 26 §:n mukaisesti. Äidin mahdollisella vastustamisellakaan ei olisi ollut asiassa merkitystä, koska kantelija oli huostaanotettuna ja sijaishuoltoon sijoitettuna.

Myöskään lastensuojelun perhehoidossa kantelijan isyyden vahvistamista koskevasta asiasta ei ole tarkempia kirjauksia. Selvityksessä todetaan kuitenkin, että lastenvalvojan ja lapsen vastuusosiaalityöntekijän olisi tullut tehdä tiiviimpää yhteistyötä lapsen isyyden vahvistamiseksi. Isyyden selvittämisen ollessa ajankohtainen vuosina 2009–2010 lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä olisi myös voinut ohjata kantelijan äitiä olemaan yhteydessä oikeusaputoimistoon saadakseen isyyden vahvistamisasian vireille tuomioistuimessa. Tietoa siitä, onko näin toimittu, ei kuitenkaan ole. Hyvinvointialueella ja sitä edeltävissä hallinnollisissa organisaatioissa ei ollut selkeitä toimintatapoja tai ohjeistusta tämän kaltaisten asioiden hoitamiseen.

Kun isyyttä ei vahvistettu, kantelijalle kertyi itsenäistymisvaroihin vaikuttavaa lapseneläkettä vasta vuodesta 2024 lähtien. Äidin osalta itsenäistymisvaroja on äidin puutteellisen elatuskyvyn vuoksi kerrytetty elatustuesta. 3.9.2025 mennessä kantelijalle oli kertynyt itsenäistymisvaroja 19 215,19 euroa.

3 RATKAISU

3.1 Tutkinnan rajaus

Asiassa on kokonaisuudessaan kyse pitkästä ajanjaksosta (2009–2024), jonka aikana sekä lastenvalvojapalveluista ja lastensuojelusta vastuussa ollut kunta että asiaan soveltuva lainsäädäntö on muuttunut. Mainitut palvelut ovat vuosina 2009–2016 kuuluneet kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastolle, vuosina 2017–2022 hyvinvointikuntayhtymälle ja vuodesta 2023 alkaen hyvinvointialueelle. Kantelijan isän isyyttä/toista vanhemmuutta on selvitetty kahden voimassa olleen isyyttä/vanhemmuutta koskevan lainsäädännön aikana; isyyslaki (700/1975) sekä vanhemmuuslaki (775/2022).

Rajaan tarkasteluni vuosiin 2009–2012, jolloin kantelijan isän isyys on oikeusgeneettisen tutkimuksen perusteella todettu ja jolloin isyys olisi tullut myös vahvistaa. Lastenvalvojapalvelut ja lastensuojelu ovat tuolloin olleet kaupungin vastuulla ja voimassa on ollut vuonna 1976 voimaan tullut isyyslaki (700/1975).

3.2 Soveltuva sääntely

Isyyslain (700/1975) 22 §:n 1 momentin mukaan lapsella on oikeus ajaa isyyden vahvistamista koskevaa kannetta.

Lain 24 §:n mukaan isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa saa käyttää se lastenvalvoja, joka tämän lain nojalla on huolehtinut isyyden selvittämisestä. Saman pykälän 2 momentin nojalla lastenvalvojan ohella alaikäisen lapsen puhevaltaa saavat käyttää myös lapsen huoltaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse.

Lain 25 §:n 2 momentin mukaan isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ei voida viittätoista vuotta nuoremman lapsen puolesta ajaa vastoin äidin tahtoa, jos äiti, jonka huollossa tai hoidettavana lapsi on, vastustaa oikeudenkäyntiä.

Lain 26 §:n 1 momentin mukaan, jos lapsen isyyttä ei ole saatu tunnustamalla vahvistettua, lastenvalvojan velvollisuutena on nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne miestä vastaan, jos isyyden selvittämisen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä.

Hallintolain 23 §:n 1 momentin mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Lastensuojelulain 77 §:ssä säädetään lastensuojelun jälkihuoltoon kuuluvista itsenäistymisvaroista. Säännös oli tapahtumien aikaan (2009–2012) voimassa seuraavanlaisena:

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, 40 §:ssä tarkoitettua sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon.

Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

3.3 Arvioni

Vuoden 1975 isyyslain mukaan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys voitiin vahvistaa joko tunnustamisella tai tuomioistuimen päätöksellä. Molemmista tapauksista isyyden vahvistamista edelsi aina hallinnollisen viranomaisen eli lastenvalvojan suorittama isyyden selvittäminen.

Nyt käsillä olevassa tapauksessa isyyden selvittäminen käynnistyi helmikuussa 2009. Kun isäoletettu menehtyi isyyden selvittämisen aikana, asiassa edettiin isyyslain 11 §:n mukaisesti oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin, joihin oli saatu isäoletetun oikeudenomistajien suostumus. Tutkimusten perusteella THL totesi isäoletetun olevan lapsen isä tammikuussa 2012. Koska isyyden tunnustaminen ei isän kuoleman vuoksi ollut mahdollista, asiassa olisi tullut nostaa kanne isyyden vahvistamiseksi käräjäoikeudessa. Kanne ei kuitenkaan koskaan nostettu.

Isyyslain (700/1975) 26 §:n 1 momentin mukaan silloin, kun lapsen isyyttä ei saada tunnustamalla vahvistettua, lastenvalvojan velvollisuutena oli nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne miestä vastaan, jos isyyden selvittämisen perusteella oli aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Saman pykälän 4 momentin nojalla kuolleen vastaajan sijaan tuli haastaa tämän oikeudenomistajat. Nyt käsillä olevassa tapauksessa velvollisuus on syntynyt tammikuussa 2012, kun kantelijan isäoletetun isyys on todettu.

Tähän lastenvalvojalle asetettuun velvollisuuteen ei vaikuta se, että myös kantelijan äidillä on huoltajana ollut isyyslain 24 §:n 2 momentin nojalla oikeus käyttää asiassa puhevaltaa.¹ Mikäli kantelija ei olisi ollut huostaanotettuna, äidillä olisi myös ollut mahdollisuus estää kanteen nostaminen (isyyslaki 700/1975, 25 § 2 mom.). Kantelijan ollessa huostaanotettuna tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan ole ollut eikä toisaalta myöskään mikään saadussa selvityksessä tai alkuperäisessä kantelussa viittaa siihen, että kantelijan äiti olisi vastustanut isyyden vahvistamista.

Minulle toimitetussa lausunnossa on todettu, että asiassa on laiminlyöty nostaa kantelijan isyyden vahvistamista koskeva kanne isyyslain (700/1975) 26 §:n 1 momentin edellyttämien tavoin. Totean tällä seikalla olevan erittäin suuri merkitys lapsen oikeuksien ja oikeudellisen aseman kannalta (esim. Mikulic v. Kroatia 4.9.2002; KKO 2012:11).

Isyyden vahvistamatta jättämisestä on samalla seurannut myös se, ettei kantelijalla ole ollut mahdollisuutta kerryttää itsenäistymisvaroja toisen vanhempansa osalta. Kun kantelijan lapseneläke on 1.10.2024 alkaen ollut 1 096,53e/kk, kyse on merkittävästä taloudellisesta menetyksestä.

Toimenpiteeni ilmenevät kohdasta 4.

¹ Myös huostaanotetun lapsen puhevallan käyttäminen kuuluu huoltajalle, sillä isyyskysymyksistä päättämistä ei ole katsottu tehtäväksi, joka siirtyisi lastensuojelulain 45 §:n nojalla sosiaaliviranomaiselle (Markku Helin, Isyyslaki, 2016).

Totean tässä yhteydessä, että vaikka lastensuojelulain (417/2007) 77 § velvoittaa kerryttämään kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle itsenäistymisvaroja sijoituksen ajalta, lastensuojelulaista ei ilmene selkeää nimenomaista velvoitetta viranomaiselle ryhtyä toimenpiteisiin sellaisten lapselle kuuluvien tulojen tai saamisten hankkimiseksi, joista itsenäistymisvaroja tulisi kerryttää. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä ([EOAK/695/2018](#); [EOAK/2723/2020](#); 240/2025; 6212/2025) on kuitenkin katsottu, että esimerkiksi elatusavun vahvistaminen lapselle itsenäistymisvarojen kerryttämisestä varten on ollut sijoittajakuntaa/hyvinvointialuetta velvoittavaa viimeistään elatustukilain voimaantulon (1.4.2009) jälkeen.

Näkemykseni mukaan sama koskee lapseneläkkeen hakemista. Lapsella on ollut lakisääteinen oikeus lapsen eläkkeeseen sittemmin kumotun perhe-eläkelain (38/1969) voimatulon myötä (1.10.1969).²

Totean vielä lopuksi, että vaikka asiassa on ollut kyse oikeusgeneettisiä tutkimuksia ja käräjäoikeusprosessia vaativasta isyyden vahvistamisesta, on prosessi isyyden selvittämisen käynnistymisestä isyyden toteamiseen kestänyt poikkeuksellisen kauan, noin kolme vuotta. Selvityksen perusteella viivästys näyttää johtuneen suurelta osin siitä, ettei sen paremmin kantelijan äiti kuin kantelijan huostaanottanut kaupungin sosiaali- ja terveystoimi ole huolehtinut kantelijan toimittamisesta lastenvalvojan tilaamiin oikeusgeneettisiin tutkimuksiin. Tähän ovat selvityksen valossa vaikuttaneet tiedonkulun katkokset eri osapuolten välillä, ja ohjeistuksen puuttuessa mahdolliset epäselvyydet vastuukysymyksissä.

Kun kyse on noin viidentoista vuoden takaisesta menettelystä, viivästyksen syistä ei ole enää mahdollista saada yksityiskohtaista selvitystä. Totean kuitenkin yleisellä tasolla seuraavan.

Tilanteessa, jossa isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen ei näytä liittyneen erimielisyyttä, vaan kyse on mitä ilmeisemmin ollut asian käytännön hoitamisesta, kantelijan verinäytteen ottamisesta olisi voinut huolehtia niin kantelijan äiti kuin lastensuojelukin. Lähtökohtaisesti asian hoitaminen kuuluisi huoltajalle, mutta kantelijan ollessa huostaanotettuna ja sijaishuoltoon sijoitettuna, olisi asian hoitaminen todennäköisesti ollut helpointa kantelijan päivittäisestä hoidosta ja huolenpidosta vastaavan perhehoitajan toimesta.

² Ajankohtaisesti (1.1.2008 lähtien) asiasta säädetään kansaneläkelaisissa (569/2007).

Ottaen huomioon, että kantelija on ollut huostaanotettu ja sijaishuoltoon sijoitettu lapsi ja kyse on ollut kantelijan kannalta inhimillisesti ja oikeudellisesti monin tavoin erittäin merkityksellisestä asiasta, viranomaisvastuun merkitys on näkemykseni mukaan korostunut. Ensisijainen vastuu on lastenvalvojalla, joiden tehtäviin on vuoden 1975 isyyslain tavoitteiden mukaisesti kuulunut huolehtia yksilötasolla siitä, että avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeus isään toteutuu (HE 90/1974 vp, s. 1, 14). Lastensuojelun tehtävänä on toisaalta ollut huolehtia asianmukaisesti kantelijan itsenäistymisvarojen kertymisestä. Pidänkin todennäköisenä, että sen jälkeen, kun lastenvalvoja oli saanut tiedon kantelijan huostaanotosta, lastenvalvojan ja lastensuojelun tiiviimmällä yhteistyöllä isyys olisi voitu todeta aikaisemmin, ja siten edetä ripeämmin myös isyyden vahvistamiseen.

4 TOIMENPITEET

Kuten olen edellä tuonut esiin, kantelijan isän isyys on jäänyt vahvistamatta ja tämän seurauksena kantelijalle on lisäksi aiheutunut taloudellista vahinkoa, kun hänellä ei ole ollut toisen vanhemman osalta mahdollisuutta itsenäistymisvarojen kerryttämiseen. Vaikka kantelijalle onkin kertynyt itsenäistymisvaroja, niitä on kertynyt merkittävästi vähemmän kuin tilanteessa, jossa isyys olisi vahvistettu ja lapselle haettu itsenäistymisvaroja kerryttävää lapseneläkettä.

Hyvinvointialue ei ole ollut vastuussa isyyden vahvistamisesta, kun lastensuojelun järjestämisvastuu on vasta 1.1.2023 siirtynyt hyvinvointialueelle.

En voi kuitenkaan pitää asianmukaisena kantelijan sijaishuollosta tällä hetkellä vastuussa olevan hyvinvointialueen ilmoitusta 8.9.2025 siitä, ettei tapahtunutta huomioida lainkaan kantelijalle kertyviä itsenäistymisvaroja harkittaessa, kun otetaan huomioon ne sekä inhimillisesti että taloudellisesti merkittävät seuraukset, jotka isyyden vahvistamatta jäämisestä ovat aiheutuneet julkisen vallan vastuulla olevalle, erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle lapselle.

Saatan tämän käsitykseni hyvinvointialueen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen päätöksestäni.

Pyydän hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle **31.8.2026 mennessä**, mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut sille aihetta.